

ОДСУСТВО И ПРИСУСТВО ИСТОРИЈЕ – БИБЛИОТЕКАРИ КАО БАШТИНИЦИ, ИСТРАЖИВАЧИ И ПОСРЕДНИЦИ

ПОСЛЕ ПОСЕТЕ БИБЛИОТЕЦИ СВЕТСКОГ ЦЕНТРА ЗА
УСПОМЕНЕ НА ХОЛОКАУСТ ЈАД ВАШЕМ (ИЗРАЕЛ)
И СЕМИНАРУ ЗА АРХИВИСТЕ И БИБЛИОТЕКАРЕ ИЗ СРБИЈЕ

Биљана Албахари

*Народна библиотека Србије,
Београд*

УДК: 930.25:061.3(569.441)"2017"
341.485(=411.16):027.2(569.441)

Сажетак

У оквиру Семинара за архивисте и библиотекаре у Светском центру за успомене на Холокауст „Јад Вашем“ у Јерусалиму, који је одржан од 4. до 11. децембра 2017. године, архивистима и библиотекарима из Србије представљена је методологија и пракса коју примењују колеге и стручњаци овог, у свету највећег меморијалног комплекса посвећеног очувању успомене на Холокауст.

Стручни део семинара односио се на рад архива, библиотеке и визуелног центра, који поседују најопсежније збирке докумената, публикација, аудио и визуелног материјала и друге грађе посвећене Холокаусту. Дигитализацијом и повезивањем докумената који се налазе у различитим одељењима и базама података, омогућен је отворен приступ значајном броју информација корисницима широм света.

Едукативни део обуке допринео је бољем разумевању образовне филозофије о Холокаусту, коју су креирали и примењују стручњаци из Јад Вашема. Кроз њихова специфична искуства учесници су могли проценити сопствене могућности у изради и спровођењу тематских и информативних програма. Њихови институционални архиви и фондови, локална и национална историја, сарадња са другим установама или, за ову тему, сензибилисаним појединцима, могу послужити као основа за сличне пројекте.

Кључне речи: Јад Вашем, архиви, библиотеке, Холокауст, геноцид, жртве, сећање.

Хиљаде написаних страница, безброј предавања и дискусија, милиони докумената, фотографија и сведочења, и даље не дају потпуни одговор на питања како је Холокауст био могућ. Зашто се такав организовани геноцид догодио на врхунцу општег материјалног, духовног и друштвеног развоја, у веку највећих технолошких и цивилизацијских достигнућа? Зашто о њему нове генерације мало знају? Да ли још увек постоје препреке продирању истине о Холокаусту у свет, и може ли је он поднети? Ова и многа слична питања намећу потребу за даљим истраживањима и тумачењима.

Тражењем потпуног објашњења, проучавањем историјских чињеница, политичких покрета и идеолошких опредељења, филозофском и психолошком анализом, едукативним, књижевним, уметничким и многим другим аспектима Холокауста, дуги се низ година озбиљно и предано баве многобројни истраживачи у свету. Њихов број у Србији је занемарљив: углавном се односи на историјска истраживања и архивску и мемоарску грађу. Због тога је стручној заједници просветних радника, а од ове године и библиотекарима и архивистима из Србије, понуђен један за њих потпуно нов и изазован вид сарадње: укључивање у Међународну библиотечку платформу за подучавање и учење о Холокаусту (*International Library Platform for Teaching and Learning about the Holocaust*) и представљање овог феномена кроз различите програме везане за јеврејски живот, културу и историју у локалном и регионалном контексту.

О ХОЛОКАУСТУ

Иако се чини да су ова реч и њено значење довољно познати, није наодмет подсетити да је „Холокауст“ или „Шоа“¹ појам који означава систематски државни прогон и покушај свеукупног физичког уништења јеврејског народа током Другог светског рата. Према дефиницији Јад Вашема, Холокауст је збир свих антијеврејских деловања које је извршио нацистички режим између 1933. и 1945. године – од анулирања правног и економског статуса немачких Јевреја тридесетих година прошлог века, сегрегације и гладовања у окупираним земљама и, коначно, убиства близу шест милиона Јевреја у Европи. Иако је Холокауст део ширег склопа репресије и злочина према различитим етничким и политичким групама у Европи, он ипак има посебан значај због беспримерног односа његових починилаца – нациста – према својим јеврејским жртвама. У нацистичкој терминологији, Јевреје су назвали „светско

¹ Холокауст (грчки – *olokauston*; *йойшйуно сјаљен*); Шоа (хебрејска реч – *невоља, уништавање*).

јеврејство“, израз без еквивалента за било коју другу етничку, идеолошку или друштвену групу,² а Холокауст „**коначним решењем јеврејској ѿишња**“. „У ране примере Холокауста убрајају се погром током *Кристалне ноћи* и *Еушаназијски програм Т-4*, из којих ће се касније развити одреди смрти, концентрациони логори и други масовни и организовани видови настојања да се усмрти сваки припадник скупина на које су циљали нацисти“.³

Холокауст је кључно поглавље у јеврејској и догађај од суштинског значаја у укупној светској историји. Уништавање јеврејске нације било је темељно начело нацистичког расног антисемитизма. На основу ове идеологије Немци и њихови сарадници су током Другог светског рата убили шест милиона Јевреја. Народи света и њихове владе биле су махом равнодушне према овом незапамћеном злочину. У том смислу, Холокауст је представљао победу зла и порицање темељних вредности цивилизације.

О ЈАД ВАШАМУ

Држава Израел се обавезала да никада не допусти да се забораве злочини почињени против јеврејског народа. Године 1953, само пет година након њеног оснивања, посебним законом који је донео израелски Кнесет⁴, основана је установа под називом „Јад Вашем“ – спомен институција за жртве и хероје Холокауста.⁵ Овој институцији поверено је чување успомена на све јеврејске жртве које су убили нацисти и њихови сарадници, на хиљаде уништених јеврејских заједница, организација и установа, на херојске устанке бораца и затвореника у гету и на поштовање праведника међу народима – људи који нису били Јевреји и који су ризиковали своје и животе својих породица, како би спасили макар један јеврејски живот. Током више од пола века „изузетна организација, врхунски предавачи и најсавременији методи рада и техничких помагала потврдили су чињеницу да је Меморијални центар „Јад Вашем“ у Јерусалиму водећа научноистраживачка, образовна, музеолошка, архивска и меморијална установа посвећена Холокаусту у свету. Изузетна брига државе Израел за ову институцију показује високу свест о потреби сталног образовања,

2 Видети: Yad Vashem, The Holocaust Resource Center, http://www.yadvashem.org/yv/en/holocaust/resource_center/the_holocaust.asp (преузето 29. 3. 2018).

3 Biljana Albahari, *Pisanje stradanja : knjiga o knjigama : vodič kroz publikacije o Holokaustu* (Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, 2017), 7 (електронско издање књиге може се наћи на линку <http://www.institfdt.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2017/09/PISANJE-STRADANJA.pdf>).

4 О. а. Парламент

5 Првобитни назив био је *Yad Vashem, The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority*.

истраживања и очувања сећања на догађаје и личности које су обележиле раздобље Холокауста“.⁶

Као живи споменик страдања јеврејског народа током Другог светског рата, Јад Вашем чува сећање на прошлост и преноси поруку будућим генерацијама. Овај меморијал на симболичан начин представља победу живота над смрћу и разарањем, а његов хебрејски назив потиче још из Старог завета и значи „место сећања на име“. Налази се на *Бргу сећања* (*Har Hazikaron*), у близини места где је јеврејски краљ Соломон подигао Први јеврејски храм и Јерусалим учинио центром јеврејске вере, историје, традиције и културе. **Основан као светски центар за документацију, истраживање, образовање и комеморацију Холокауста, његов основни задатак је сакупљање архивске грађе, истраживање и учење о Холокаусту, издавање публикација и наставних материјала.**⁷ Кроз прикупљање релевантне грађе, оснивање архива, библиотеке, школе и музеја, те организованих едукативних посета и семинара, он настоји да представи део историје јеврејског народа у Европи пре, за време и након Холокауста.

У оквиру пространог комплекса налази се: *библиотека* са свеобухватном тематском збирком публикација и књига; *архива* са највећом збирком докумената о Холокаусту у свету, у којој се налази преко 179 милиона страница документације, 125.000 сведочења преживелих и више од 450.000 фотографија⁸; *Међународна школа за образовање о Холокаусту* кроз коју годишње прође хиљаде полазника из свих земаља света; *Историјски и уметнички музеј Холокауста*; *Мултимедијални, визуелни и образовни центар*; као и мноштво споменика и меморијала. Импазантност комплекса наговештава и величину злочина којем је посвећен.

Најпосећеније место у Јад Вашему је *Музеј Холокауста*. „Влада Израела настоји да све председнике и дипломатске посете европских и других земаља упозна са његовом поставком. Објекат, врло специфичног изгледа, подсећа на шатор, изразито је дугачак, а простире се великом површином. До њега се долази прелазећи преко моста. Нема реке, потока, воде, мост делује непотребно, мост представља улазак у други свет, свет безумља, смрти, бесконачне људске патње“.⁹ У оквиру музеја налази се *Дворана имена* са хиљадама фотографија жртава и низовима полица на којима је сложено шест милиона црних регистратора, који се стално

6 Дејан Ристић, „Семинар о образовању о Холокаусту у меморијалном центру 'Јад Вашем' (Јерусалим, Израел)“, *Настава и историја: часопис просветних радника*, нова серија, бр. 8 и 9 (2008): 126–129.

7 Видети: Александар Тодосијевић, „Сећањем на прошлост, обликујемо будућност“, *Учионица историје*, 25. јули 2013, <https://ucionicaistorije.wordpress.com> (преузето 10. 2. 2018).

8 Yad Vashem, Our Collections, <https://www.yadvashem.org/archive/about/our-collections.html> (преузето 29. 3. 2018).

9 Видети: Marsela Eschenasi Milutinović, „Od ideje nadljudi do genocida“, *Holokaust*, 4. фебруар 2011, <https://zasecanje.wordpress.com/2011/02/04/yad-vashem/> (преузето 11. 2. 2018).

допуњавају и материјално и симболички чувају сећање на личне податке сваке појединачне жртве.¹⁰ У ову базу још од средине педесетих година, рођаци и пријатељи убијених достављају *Странице сведочења* о њиховим животима и судбинама. *Странице* данас броје преко 2,7 милиона имена регистрованих на више од 20 различитих језика, скениране су и могу се видети у *Централној бази података имена жртава Холокауста*.¹¹ *Дечији меморијал* посвећен убијеној јеврејској деци: њих милион и по. Овај јединствени простор је у потпуном мраку. Сјај осам свећа се, преко специјално постављених огледала, прелама у безброј малих пламенова. Једино се чује глас који изговара имена и презимена жртава, њихове године у тренутку страдања и називе земаља из којих су одведена у смрт. Исто име ће се поновити тек након три године. Дечији меморијал је можда најпотресније искуство из Јад Вашема. *Дворана сећања* обложена је карактеристичним јерусалимским каменом, а у њеној унутрашњости су на црним мермерним плочама уклесани називи 22 концентрациона логора. У дну дворане гори вечна ватра, која симболише пламен крематоријума. Поред бакље је гробница, у којој се налази пепео жртава донет из логора смрти. *Долина заједница* представља спомен на 5.000 јеврејских заједница у Европи које су уништене у Другом светском рату, а у *Алеји Праведника међу народима*, за сваку храбру и часну особу која је спасила макар један јеврејски живот, посађено је дрво и постављен натпис са њеним именом и презименом на језику земље из које потиче.

Области континуираног рада Јад Вашема су **образовање, истраживање, документација и комеморација**. У Јад Вашему се организују курсеви стручног усавршавања за васпитаче из Израела и многих земаља света; за ученике и студенте израђују се едукативни програми и материјали о Холокаусту; припремају изложбе; прикупљају имена жртава, фотографије, документи, лични артефакти, као и сведочења у којима се спомињу појединачне жртве Холокауста. У оквиру ширих активности одржавају се различите церемоније и комеморације, подржавају истраживачки пројекти, радионице, симпозијуми, међународне конференције, те публикују истраживања, мемоари, документи, албуми и дневници везани за Холокауст.¹²

Од 1957. године, сваких шест месеци, Јад Вашем на енглеском и хебрејском језику издаје научни рецензирани часопис *Yad Vashem Studies*. У њему се објављују чланци водећих светских научника, чија мултидисциплинарна истраживања настоје дати што свеобухватнији поглед на Холокауст.

¹⁰ Након дигитализације и обраде докумената, целокупни материјал који се односи на једну настрадалу особу похрањује се у регистратор који носи њено име. До сада је попуњено око 4.5 милиона ових регистратора.

¹¹ Yad Vashem, The Central Database of Shoah Victim's Names, <http://yvng.yadvashem.org/> (преузето 29. 3. 2018).

¹² Видети: Yad Vashem, https://en.wikipedia.org/wiki/Yad_Vashem (преузето 11. 2. 2018).

У оквиру комплекса 1993. године утемељена је *Међународна школа за образовање о Холокаусту*, коју похађају различите групе, институције и организације у Израелу и свету. Образовање о Холокаусту, антисемитизму и геноциду, како га је још од оснивања дефинисала и развила Међународна школа, јесте интер и мулти дисциплинарно, вишестрано и вишесмерно: усредсређује се на начин на који су јеврејске и друге заједнице живеље пре, током и након Холокауста, као и на „избор без избора“ с којим су се појединци суочавали током Холокауста.¹³

Међународна школа за образовање о Холокаусту једина је школа такве врсте у свету. Мисија њеног изузетно сензибилисаног особља, које је потпуно посвећено свом задатку, састоји се у преношењу знања и пружању педагошких смерница и прикладних метода за рад на овој изузетно тешкој теми. Интердисциплинарни приступ образовању о Холокаусту, који школа негује, омогућује уче(с)ницима да стекну шире разумевање онога што се догађало у том периоду.¹⁴

Ова школа једном годишње издаје часопис *Legacy: Journal of the International School for Holocaust Studies* који је намењен полазницима школе и едукаторима. У њему се објављују истраживачки чланци о Холокаусту којима се подстичу дискусије, полемике, размена мишљења и континуирано укључивање што већег броја истраживача ове области.

БИБЛИОТЕКА ЈАД ВАШЕМА¹⁵

Прикупљање и регистрација библиотечког материјала почела је одмах након усвајања *Закона о Јад Вашему*, чак и пре него што је завршена изгра-

¹³ У уводном делу рада „Студије о Холокаусту и геноциду: едукација у Међународној школи у музеју Јад Вашем у Јерусалиму (1–19. јула 2007)“, који је објављен у зборнику радова *Наша прошлост: часопис Историјског архива и Друштва историчара среза Краљево*, бр. 8 (2007), стр. 213–221, ауторка Силвија Крејовић наводи: „Циљ организатора био је да око ових тема окупи полазнике, предаваче и кустосе, припаднике различитих, у прошлости међусобно супротстављених народа, при чему се сви суочавају са сопственом прошлошћу, како би одговори на изазов тема о страдању у II светском рату били саткани од објективног сагледавања догађаја. Претходних година, захваљујући учешћу људи из Одбора за Јасеновац при Српској православној цркви – истраживача из прошлости ангажованих на теми страдања цивила у НДХ, из Републике Српске и Србије, уз полазнике из САД-а, Канаде, Аустралије, земаља Источне Европе, Мађарске, односно земаља бивше Југославије – Словеније, Хрватске и Македоније, постигнут је помак у сагледавању жртве коју су Срби уз Јевреје поднели у II светском рату“.

¹⁴ Видети: Превод образовних и интернет материјала Јад Вашема http://www.jasenovac-info.com/biblioteka/YadVashem_prevodi/prevod_materijala_Jad_Vasema.html (преузето 10. 2. 2018).

¹⁵ Љубазношћу и посредовањем госпође Саре Пећанац, директорке Одељења за чување, конзервацију и дигитализацију Архива Јад Вашема, највише информација о историјату и данашњој ситуацији у овој библиотеци добила сам из дела извештаја за 2017. годину који је припремала Родика Јаков (Rodica Yaakov), начелница Одељења за каталогизацију и класификацију. Велику захвалност дугујем и Лидији Ешкенази, која је тај текст превела са хебрејског на српски језик.

дња комплекса на *Брду сећања*, а библиотека је започела своје активности на привременој локацији у центру Јерусалима. Особље библиотеке сакупило је и каталогизирало публикације које су купљене или примљене као поклони канцеларији, смештеној у три просторије у улици Бен Јехуда бр. 12, док је у другој згради, у насељу Рехавиа, библиографско одељење израдило спискове публикација на тему Холокауста.

Током прве међународне седнице Савета Јад Вашема, одржане 19. априла 1956. године у Јерусалиму, председник Савета проф. Бен-Цион Динур (Ben-Zion Dinur) описао је библиотеку будућег комплекса као место у коме већ тада постоји око 10 хиљада књига на свим језицима, ретке збирке песама из гета и логора, чак и документарни филмови о логорима смрти, од којих су многе снимили сами нацисти. Све се прикупљало са истим задатком – да се употпуни и обједини целокупна грађа о Холокаусту и величини страдања јеврејског народа.

Када је 1957. године завршена зграда на Брду сећања, библиотека је отпочела са радом у новом, наменски изграђеном простору. Прва библиотекарка била је Клара Гини, млада усељеница из Египта, која је поред свог професионалног искуства одлично познавала пет језика. Клара је постављена за директора читаонице и на тој дужности била је наредних 40 година, а Арије (Arie) Сегал, историчар из Берлина, био је директор библиотеке. Када је завршио свој мандат 1963. године, за новог руководиоца библиотеке изабрана је Ора Алкалај (Ora Alcalay) која је управљала библиотеком наредних 30 година и значајно допринела њеном развоју. Крајем шездесетих година заједно са сарадницама Фелом Циплицки (Felicja Cziplitzka)¹⁶ и др Ханом Опенхајмер (Oppenheimer) са Хебрејског универзитета, Ора је установила да сакупљени библиотечки материјал није довољно прецизно и детаљно разврстан у односу на све аспекте које Холокауст обухвата па су већ тада започеле обиман посао на успостављању новог система класификације по темама и насловима, према коме се сродни садржаји окупљају, систематизују и распоређују у посебне колекције.

До 1984. године фонд библиотеке имао је већ преко 80.000 наслова и укључивао раритетне примерке књига и архивског материјала. Током деведесетих година Библиотека је доживела велике технолошке и административне трансформације, а број запослених је значајно порастао. Године 1991. одлучено је да се лисни каталог пренесе у електронску базу. За ту сврху одабран је софтвер *Алеф*¹⁷ компаније Екс Либрис (Ex Libris) и започело се са уносом и обрадом података. Када је Ора Алкалај 1992. године

¹⁶ Фела Циплицка је у Пољској преживела Холокауст и у Другом светском рату била борац покрета отпора. Бавила се сређивањем фонда библиотеке Јад Вашема све до своје смрти 2003. године.

¹⁷ ExLibris, „Integrated library system Aleph“, Exlibris group, <https://www.exlibrisgroup.com/products/aleph-integrated-library-system/>, (преузето 20. 3. 2018).

пензионисана, библиотека је добила новог руководиоца, историчара доктора Роба Розета (Robert Rozett), који и данас ради као директор Библиотеке Јад Вашема. Уз велико ангажовање господина Розета, пројекат даљег уноса свих библиографских података у електронску базу је настављен и, иако је у том моменту у фонду Библиотеке било око 90.000 наслова, процес уноса и конверзије трајао је само три године.

Нова зграда архиве Јад Вашема завршена је 2000. године. Библиотеци је додељена пространа магаџинска просторија у подруму зграде, а читаоница је из управне зграде премештена у модеран, светао простор, са прелепим панорамским погледом на јерусалимска брда, и опремљена модерним и удобним намештајем. Читаоцима је на располагању пет микрофилм читача и дванаест компјутерских станица. Основано је Одељење за пружање референтних и информационих услуга, којим су обједињене све корисничке услуге које су до тада појединачно обављала три одељења – архив, библиотека и Дворана имена.

Још од оснивања библиотека Јад Вашема прикупља научну и документарну грађу и књижевне публикације о свим аспектима Холокауста, историји јеврејских заједница у Европи пре, за време и после Другог светског рата, као и материјале који се односе на антисемитизам, расизам и полицање Холокауста. Половина материјала набавља се куповином, а други део чине поклони или размена са институцијама из Израела и широм света. Библиотека тренутно има 26 споразума о размени са иностраним и 11 споразума са институцијама у Израелу. Један од извора за размену је и фонд дупликата, настао од вишка публикација које је библиотека добила и који тренутно има око 3.000 наслова.

Почетком 2018. године фонд Библиотеке броји преко 167.000 примерака грађе на 64 језика – око 150.000 књига, 3.800 часописа, 11.700 чланака, 450 мапа, 1.000 компакт дискова и 2.700 електронских извора.

Књиге се чувају у архивској и библиотечкој згради, у условима са контролисаном топлотом и влажношћу ваздуха. Распооређене су на полицама по компактном начину складиштења, слично методи која се користи у Националној библиотеци Израела. У читаоници се сви приручници, речници, енциклопедије, лексикони, атласи, библиографије и тезауруси налазе у слободном приступу.

Поред главне библиотеке, Јад Вашем има још три библиотеке. Педагошки центар Међународне школе за студије Холокауста има око 6.700 публикација, а библиотека Бет Волин (Beit Wolyn) у насељу Гиватајим (Givatayim) похрањује око 5.700 публикација. Ове библиотеке садрже углавном материјал на хебрејском: наставна средства и предметне портфолије намењене наставном особљу и студентима. Још једна збирка од око 2.000 публикација о Холокаусту у уметности, која се састоји углавном од албума и каталога изложби, смештена је у сали поред Музеја уметности.

Библиотека Јад Вашема садржи ретке материјале и збирке који не поседује ни једна друга библиотека у Израелу; на пример, колекције нацистичких пропагандних књига за децу, антијеврејских закона у Немачкој за време Трећег рајха, нацистичке штампе и транскрипата са суђења ратним злочинцима из различитих делова послератне Европе.

Ардити колекција представља још једну изузетно вредну колекцију. Њу чини лична библиотека Бењамина Ардитија (Benjamin Arditti), у којој се налазе мемоари, сећања и многобројне књиге и документи везани за историју бугарских Јевреја. Ова колекција једна је од најважнијих и најпотпунијих збирки која се односи на историју бугарских Јевреја и јеврејских емиграната који су се из Бугарске доселили у Израел.

Вредно је истаћи да се у овој библиотеци налази највећа збирка сећања и сведочења, коју сачињава преко 9.000 мемоара и која представља најважнију сачувану документацију о Холокаусту. Ова збирка, под називом *Књиге сећања*, састоји се од разноврсних аудио, визуелних, писаних или објављених материјала и публикација, које су после рата прикупљане од преживелих Јевреја. Она документовано описује институције и истакнуте личности јеврејских општина и заједница Европе које су у Холокаусту потпуно уништене, сећања преживелих пре и за време Холокауста, њихове индивидуалне судбине, као и судбине несталих и убијених чланова њихових породица.

Осим публикација и архивског материјала, Јад Вашем поседује и велику колекцију филмова, који се налазе у *Визуелном центру*. Центар је отворен 2005. године, ради под покровитељством библиотеке и прикупља све филмове повезане са Холокаустом, укључујући и сведочења преживелих. Збирка броји више од 5.700 филмова, међу којима су и они које је Јад Вашем током низа година куповао за истраживачке сврхе. Особље Визуелног центра чини пет запослених стручњака, а руководилац је Лија Бенабиб (Liat Benhabib), која је дипломирала на Одељењу за филм и телевизију Универзитета у Тел Авиву.

Све библиотечке колекције су каталогизоване према англоамеричким правилима и тематски разврстане системом наслова који је у Библиотеци развијен седамдесетих година. Почетком 2018. године овај систем наслова броји близу 9.000 тема које описују садржаје колекција и наставља да се развија у складу са трендовима истраживања о Холокаусту.

С обзиром на огромне промене у свету информација које се дешавају последњих деценија, корисници имају другачија очекивања од библиотека и архива, нарочито у погледу доступности и брзине проналажења информација. Због тога је почетком 2008. године одлучено да се са софтвера *Алеф* пређе на нови софтвер *Сафир* (Sapphire), који је понудила водећа светска

софтверска фирма „Idea“¹⁸. За пренос свих података из једног система у други ангажовани су библиотекари, углавном имигранти из бившег Совјетског Савеза. Ова конверзија је направљена да би се електронски каталог библиотеке интегрисао са базама података других одељења Јад Вашема и олакшао рад тимовима информатичара који раде на њиховом одржавању. Тако је корисницима омогућена обједињена претрага свих база података и директан приступ садржајима докумената Јад Вашема. У току је и повезивање докумената идентичног садржаја који се налазе у различитим базама и одељењима. До сада су успешно унакрсно повезани документи из библиотечког каталога са експонатима који се налазе у поставци музеја, бази „Праведници међу народима“ и географским кључем који се примењује у Дворани имена. Паралелно се ради и на скенирању материјала како би се повећао број и дигитална видљивост постојећих информација.¹⁹ Сајт Јад Вашема је изузетно информативан и ажуран, а претраживање на чак осам језика је максимално поједностављено.²⁰

СЕМИНАР ЗА АРХИВИСТЕ И БИБЛИОТЕКАРЕ ИЗ СРБИЈЕ У ЈАД ВАШЕМУ

Од 4. до 11. децембра 2017. године, у оквиру меморијалног комплекса „Јад Вашем“ у Јерусалиму, одржан је семинар за архивисте и библиотекарe из Србије. **Био је то први (експериментални) тренинг овакве врсте који је организовала ова институција.** Осим што је семинар циљано и посебно сачињен за библиотекарe и архивисте, њега су, такође, први пут заједно припремала и на њему интензивно сарађивала три одељења унутар Јад Вашема која, до тада, нису имала ниједан сличан заједнички пројекат.²¹

Идеја и оригинални концепт о ангажовању библиотекара потекла је из организације за цивилно друштво „Terraforming“, која већину активности спроводи кроз различите аспекте наставе и учења о Холокаусту, промовисање људских права, разноликости и толеранције, борбе против дискриминације, нетолеранције, антисемитизма, антициганизма и свих облика

¹⁸ Видети: <https://idea-alm.com/home-english/>. IDEA Information Systems је водећи светски провајдер најсавременијих софтверских решења за интегрисано прикупљање, чување, излагање и управљање фондовима и наслеђем архива, библиотека, музеја и других институција за културно наслеђе (преузето 20. 3. 2018).

¹⁹ Каталог библиотеке доступан је преко Интернета и може се претраживати на адреси: <http://db.yadvashem.org/library/search.html?language=en>

²⁰ У борби против негирања Холокауста, која званично долазе из појединих, најалост пре свега муслиманских земаља (Иран и неке арапске земље), Јад Вашем од 2011, односно 2013. године, покрене Јутјуб (Youtube) канале на фарси (персијском) и арапском језику, који већ у првим годинама емитовања имају вишемилионску посету (на арапском језику чак 2,4 милиона).

²¹ То су Међународна школа за образовање о Холокаусту, архив и библиотека Јад Вашема.

ксенофобије.²² У току припрема за семинар, које су започеле 2016. године и трајале скоро годину дана, Јад Вашем је предложио да се у овај пројекат осим библиотекара укључе и архивисти из Србије, са којима су већ остварили значајну сарадњу.

На семинару се нашло 27 учесника и то из: Народне библиотеке Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Градске библиотеке града Београда, Матице српске, Универзитетске библиотеке Новог Сада, Градске библиотеке Суботице, Градске библиотеке Зрењанина, Војног архива Републике Србије, Музеја жртава геноцида, Историјског архива Београда, Историјског архива Новог Сада, Историјског архива Суботице и Архива Војводине.

Официјелни део семинара трајао је пет дана, односно 45 сати. Кроз разноврсна предавања, радионице, стручно вођење и презентовање досадашњих искустава, учесницима је представљен концепт учења о Холокаусту, као и многобројне идеје и пројекти које архивисти и библиотекари могу спровести у свом локалном окружењу.

Иако је процес укључивања библиотека и архива широм Србије у програме везане за едукацију о Холокаусту и одговарајуће комеморације започет и раније, сарадњом са Народном библиотеком Србије, Историјским архивом Београда и другим партнерима из Европе, овај семинар је, као део Међународне библиотечке платформе,²³ имао неколико значајних нових резултата:

- Програм обуке је, својим садржајима који представљају основне концепте наставе и учења о Холокаусту, у потпуности прилагођен овој циљној групи;
- Учесници Семинара стекли су нова сазнања о Холокаусту, као и увид у посебну образовну филозофију коју промовише Јад Вашем;
- Бољим разумевањем ове проблематике учесници су подстакнути да препознају како личне тако и потенцијале њихових институција у осмишљавању и реализацији нових информативних и едукативних активности које се могу одвијати у локалној или широј заједници;
- Личним контактима и разменом професионалних мишљења и стручних и практичних искустава, омогућена је даља сарадња учесника Семинара и запослених у Јад Вашему, као и бољи проток информација у оба смера;
- Учесници из Србије формирали су иницијалну групу за ширење мреже нових сарадника и израду заједничких пројеката.

²² Више о платформи „Terraforming“ видети на интернет адреси: <http://terraforming.org/news-articles/> (преузето 10. 2. 2017).

²³ Seminar for Serbian archivists and librarians in Yad Vashem, Terraforming, <http://terraforming.org/seminar-archivists-librarians-serbia-yad-vashem/> (преузето 21. 3. 2018).

* * *

Место за резимирање и писање закључка могло би се надоместити позивом на размишљање о томе какав би свет био да су нацизам и Хитлер победили. Слика коју то размишљање призива даје потпуни смисао проучавању Холокауста и постојању институције као што је Јад Вашем.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ:

1. Albahari, Biljana. *Pisanje stradanja : knjiga o knjigama : vodič kroz publikacije o Holokaustu*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, 2017.
2. ExLibris, „Integrated library system Aleph“, Exlibris group, <https://www.exlibrisgroup.com/products/aleph-integrated-library-system/>, (преузето 20. 3. 2018).
3. IDEA Information Systems, Idea Lib for Libraries, Idea, <https://idea-alm.com/home-english/> (преузето 20. 3. 2018).
4. Јасеновац-инфо, Превод образовних и интернет материјала Јад Вашема, Одбор за Јасеновац Светог Архијерејског сабора Српске православне Цркве, http://www.jasenovac-info.com/biblioteka/YadVashem_prevodi/prevod_materijala_Jad_Vasema.html (преузето 10. 2. 2018).
5. Крејовић, Силвија. „Студије о Холокаусту и геноциду: едукација у Међународној школи у музеју Јад Вашем у Јерусалиму (1–19. јула 2007)“, *Наша прошлост: часопис Историјског архива и Друштва историчара среза Краљево*, бр. 8 (2007): 213–221.
6. Ристић, Дејан. „Семинар о образовању о Холокаусту у меморијалном центру „Јад Вашем“ (Јерусалим, Израел)“, *Нашава и историја: часопис просветних радника*, нова серија, бр. 8 и 9 (2008): 126–129.
7. Terraforming Seminar for Serbian archivists and librarians in Yad Vashem, Terraforming, <http://terraforming.org/seminar-archivists-librarians-serbia-yad-vashem/> (преузето 21. 3. 2018).
8. Wikipedia, Yad Vashem, https://en.wikipedia.org/wiki/Yad_Vashem (преузето 11. 2. 2018).
9. Yad Vashem, the World Holocaust Remembrance Center,
10. The Central Database of Shoah Victim's Names, <http://yvng.yadvashem.org/> (преузето 29. 3. 2018).
11. The Holocaust Resource Center, http://www.yadvashem.org/yv/en/holocaust/resource_center/the_holocaust.asp (преузето 29. 3. 2018).
12. The Library, <http://db.yadvashem.org/library/search.html?language=en> (преузето 11. 2. 2018).
13. Our Collections, <https://www.yadvashem.org/archive/about/our-collections.html> (преузето 29. 3. 2018).

Biljana Albahari

*National Library of Serbia,
Belgrade*

ABSENCE AND PRESENCE OF HISTORY – LIBRARIANS AS HERITAGE KEEPERS, RESEARCHERS AND FACILITATORS

ABOUT A VISIT TO THE WORLD HOLOCAUST REMEMBRANCE CENTER
AND ITS LIBRARY DURING AN SEMINAR FOR SERBIAN ARCHIVISTS
AND LIBRARIANS (YAD VASHEM, ISRAEL)

Summary

The World Holocaust Remembrance Center hosted an expert seminar for archivists and librarians from Serbia, which took place at Yad Vashem, Jerusalem from December 4-11, 2017. The professionals from the largest memorial center dedicated to preservation of the memory of Holocaust presented their methodology and best practices.

A hands-on portion of the seminar dealt with the work of Yad Vashem archives, library and visual centre, which jointly hold the largest collection of documents, publications, audio-visual material and other content about Holocaust. Thanks to digitization, which allowed cross-linking of documents from different departments and databases, a significant amount of information is available through open access.

The educational segment of the seminar contributed to better understanding of teaching and learning about Holocaust developed and implemented by professionals in Yad Vashem. Using the experience of Yad Vashem experts, the participants were able to evaluate their own potentials in developing and implementing educational and outreach programs. The Yad Vashem archives and collections, their local and national history, their collaboration with different organizations and sensitized individuals could serve as a foundation for similar projects.

Key words:Yad Vashem, Holocaust, archives, libraries, genocide, victims, remembrance.